

Prospect

De wijken valoriseren in het GPDO en het stadsproject

Deze nota is opgesteld door de prospectiecel Prospect, onder leiding van prof. Eric Corijn, en goedgekeurd door de Gewestelijke Ontwikkelingscommissie op 19 november 2020

TABLE DES MATIERES

1. Inleiding	3
2. Het basisinstrument: de wijkmonitoring	4
3. De wijk van onderuit bekeken	8
4. De wijk als basiseenheid van een territoriaal beleid: het GPDO.	11
<i>a. Een hiërarchie opstellen van de wijken van lokaal tot grootstedelijk</i>	<i>12</i>
<i>b. Naar een gedeelde lokale diagnose</i>	<i>12</i>
5. De wijk, sleutelement voor de heropstart na COVID	15
a. Het gezondheidsbeleid.	16
b. De woonomgeving.	16
c. Het sociaal weefsel.	17
d. De lokale economie.	17
e. Lokale gezelligheid:	20
f. De noodzakelijke transitie	20
g. Lokaal bestuur	21
h. De wijk als maatschappelijke uitdaging	21

1. Inleiding

De Gewestelijke Ontwikkelingscommissie (GOC) stelt vast dat het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) en zijn openbare operatoren, zoals de administraties en de gemeenten, een ambigue houding hebben ten aanzien van het nabijheidsbeleid. Enerzijds wijst het Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling (GPDO) de wijken aan als basisschaal voor de ontwikkeling. Het BHG werkt al tientallen jaren met wijkcontracten en beschikt over hoogstaande instrumenten zoals de Wijkmonitoring om het leven op deze schaal te meten. Anderzijds stellen we vast dat met het GPDO en die instrumenten niet of slechts beperkt rekening wordt gehouden in de ontwerpen tot wijziging van de reglementen en nieuwe ontwerpen voor strategische planning waarover de Commissie haar advies moet geven. We stellen ook vast dat het GPDO nog niet voldoende geoperationaliseerd is. We zien eveneens dat de wijkmonitoring vooral gebaseerd is op kwantitatieve en statische gegevens, en niet genoeg op dynamische gegevens. Bovendien heeft elke operator, in de plannen en projecten, de neiging om zijn eigen perimeters te gebruiken, die vaak losstaan van de structuur van de bestaande wijken. Zo gebruikt de politie haar eigen zones, worden nieuwe perimeters gecreëerd in de plannen (RPA), dekken de wijkcontracten hun eigen territorium, vormen de duurzame wijken aparte gebieden, enz. Dus ja, de wijken bestaan in de stedelijke ontwikkeling van Brussel, maar er is geen duidelijke lijn en ze zijn dus geen centrale schaal in de planning en het bestuur.

Zowel vanuit het oogpunt van een doeltreffend en transversaal beleid als van een gegarandeerde dienstverlening of verbetering van de levenskwaliteit, steun aan de lokale economische ontwikkeling of versterking van de sociale cohesie beveelt de Commissie de nabijheid van de wijk, als eerste schaal, aan voor het beleid en de levenskwaliteit. Dit is ook de eerste schaal om burgers te vragen zich als actief burger in te zetten. De negatieve impact van de COVID-19-crisis en de nog belangrijkere gevolgen die ons te wachten staan van de klimaatopwarming vereisen een coherent beleid en de gerichte inzet van bevoegdheden en middelen. In die zin zou het coherente gebruik van de perimeters en de structuur van de 118 wijken, zoals bepaald sinds de jaren 1990 in het kader van de Wijkmonitoring, de regel moeten zijn.

Om dit pleidooi kracht bij te zetten, heeft de Commissie deze brochure gemaakt voor de Brusselse beslissers en operatoren op alle bestuursniveaus, en voor al diegenen die van ver of van dichtbij aan politiek doen of willen doen. Deze brochure is onderverdeeld in twee delen:

Het eerste deel beschrijft de planningsinstrumenten van het GPDO en van de Wijkmonitoring. Het onderzoekt de oorsprong ervan en de intenties die de basis vormen voor deze kwaliteitsvolle planningsinstrumenten, evenals een bepaald aantal voorstellen over de manier waarop die instrumenten beter kunnen worden ingezet in het kader van de sociale en ecologische transitie die de Brusselse Hoofdstedelijke Regering voorstelt in haar beleidsverklaring.

In het tweede deel van deze brochure stelt de Commissie een reeks voorstellen voor over hoe de wijk, buiten die bestaande planningsinstrumenten, ook kan worden gezien als een ideale beleids- en levenskwaliteitsschaal voor het relanceplan na COVID-19 en om een sociale en duurzame stedelijke ontwikkeling te blijven garanderen, ook al zijn de gevolgen van de klimaatopwarming onvermijdelijk.

2. Het basisinstrument: de wijkmonitoring

Laten we beginnen bij de basis van de analyse en de beschrijving van de wijken in het BHG. De Wijkmonitoring is een project dat in november 2005 is gestart op vraag van de minister-president van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, Charles Picqué. Het project is, alvorens tot deze website te leiden, in meerdere stappen uitgewerkt. Het resultaat is een interactief instrument voor de opvolging van de [145 Brusselse wijken](#). Die wijken, ontworpen als stedelijke observatie-eenheden, geven een gedetailleerd en gemakkelijk zicht op het gewestelijk grondgebied, op een fijnere schaal dan de gemeenten. De bedoeling van de Wijkmonitoring is het ter beschikking stellen van een selectie indicatoren die de dynamiek en de territoriale discrepanties binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aantonen. Kaarten, tabellen en grafieken illustreren de toestand van de wijken voor verschillende thema's: bevolking, arbeidsmarkt, huisvesting ...

Met behulp van de Wijkmonitoring kan iedere internetgebruiker snel en gemakkelijk kennisnemen van tal van statistische informatie over de ene of andere wijk. Wijken kunnen ook onderling worden vergeleken met behulp van indicatoren zoals de gemiddelde leeftijd van de bevolking, het aandeel eenoudergezinnen of het jongerenwerkloosheidspercentage.

Wat de uitwerking van de indicatoren en de ontwikkeling van het instrument betreft, werd de opdracht, toegewezen aan vijf teams (Cosmopolis-VUB, Demografie-VUB, Igeat-ULB, ISEG-KULeuven en GÉDAP-UCL), als volgt gestructureerd:

Fase 0: Inventaris van de bestaande monitoringsystemen in België en het buitenland om de interessante kenmerken voor de Brusselse monitoring te identificeren.

[Phase0 inventaire monitorings.pdf](#) (NL-samenvatting FR)

Fase 1: Kritische inventaris van de bronnen: analyse van verschillende mogelijke gegevensbronnen en de mogelijkheden ervan om ze in de monitoring te integreren.

[Phase1 sources.pdf](#) (combinatie FR-NL)

Fase 2: Opstellen van de indicatoren: de vragen bepalen waarop de monitoring moet antwoorden, berekening van de waarden volgens de beschikbaarheid van de gegevens.

[Phase2 indicateurs.pdf](#) (combinatie FR-NL)

Fase 2bis: Bouw van een **iconotheek** voor de ontwikkeling van bronnen voor een longitudinale opvolging van de wijken via de iconografie.

[Phase2bis iconotheek.pdf](#) (NL-samenvatting FR)

Fase 3: Afbakening van de achtergestelde zones, waarvoor een sociaaleconomische typologie wordt opgesteld op basis van een combinatie van achterstellingsindicatoren.

[Phase3 RapportZones defavorisees 08 08 11 final.pdf](#) (FR)

[Phase3 RapportAchtergesteldeBuurten 08 08 11 final.pdf](#) (NL)

Fase 4: Vormgeving van het instrument en ontwikkeling van een prototype.

Fase 5: Procedures en aanbevelingen voor de toekomstige ontwikkeling van de monitoring om het voortbestaan ervan te garanderen: bepaling van de actualiseringsprocedures, opleiding van het personeel dat belast is met het actualiseren en aanbevelingen voor het uitwerken van nieuwe indicatoren.

Deze twee laatste fasen worden voorgesteld in het eindrapport dat eveneens de vorige fasen kort samenvat.

[rapport final 10.12.2008 FR.pdf](#) (FR)

[rapport final 10.12.2008 NL.pdf](#) (NL)

Gezien de belangrijke transversaliteit van de opdracht werd ze opgevolgd door een technisch comité met vertegenwoordigers van de verschillende ministeriële kabinetten, verantwoordelijken van de verschillende gewestelijke, gemeenschaps-, federale en gemeentelijke administraties en instellingen die betrokken zijn bij de ene of andere thematiek die in de monitoring aan bod komt.

De wijken, ontworpen als stedelijke observatie-eenheden, moeten dus rekening houden met enkele beperkingen om een optimaal zicht te geven op de informatie over het totale gewestelijke grondgebied: de beschikbaarheid van de gegevens (vaak geleverd per statistische sector), de bescherming van het privéleven en de statistische significantie van de indicatoren. Maar de wijk wordt in de eerste plaats beschouwd als een levensruimte waarin zich een niet te verwaarlozen deel van de dagelijkse activiteiten afspelen en waarmee de bewoners zich identificeren. Ontworpen als een polariserende plaats (handelszaken, scholen en meer in het algemeen identiteitsgevoel) bezit ze ook een precieze benaming. Rekening houdend met deze verschillende elementen, werden tien criteria opgesteld voor de afbakening van de wijken op het gewestelijke grondgebied¹.

1. De wijk vormt een aaneengesloten geheel.
2. De wijk is samengesteld uit een geheel van aan elkaar grenzende statistische sectoren.
3. De wijk moet overeenstemmen met een gemeenschappelijke levensruimte waar burgers dagelijks samenleven.
4. Men dient rekening te houden met polariserende centra (handelskernen, voorzieningen, enz.). Er kan dus een dynamische en multifunctionele wijk worden afgebakend tussen meer residentiële wijken.
5. De grenzen van een wijk respecteren, in de mate van het mogelijke, de oude historische grenzen.
6. De wijken hebben een vergelijkbare oppervlakte, maar zijn in het algemeen kleiner in een zone met een hogere bevolkingsdichtheid.
7. De exacte grenzen van een wijk worden bepaald door rekening te houden met de fysieke grenzen (waterwegen, spoorwegen, grote lanen, enz.).
8. Elke woning en elke bewoner worden slechts aan één enkele wijk toegekend.
9. De wijken mogen geen te kleine eenheden zijn (groepering van te weinig individuen).
10. Het subjectieve karakter van het gevoel om tot een wijk te behoren, kan in overweging worden genomen.

Na de bepaling van deze criteria werden reeds bestaande indelingen (zowel wetenschappelijke als functionele) onderzocht:

- Typologie van de woonomgeving in het Brussels Gewest;

¹ https://monitoringdesquartiers.brussels/media/attachments/cms/na/33/Wijken_Methodo.pdf

- Typologie per leeftijdsstructuur;
- Kadastrale afdelingen;
- Handelskernen (Sitex);
- Wijken van de KaTKS;
- Politiewijken;
- Statistische indelingen;
- Indeling gebruikt door de vastgoedmakelaars.

Tot slot werd contact opgenomen met elke gemeente en werd zo nodig een vergadering belegd om informatie te verkrijgen over:

- de bestaande en gebruikte indelingen binnen de gemeente;
- de “grenzen” binnen de gemeente (lanen ...);
- de potentiële of lopende ontwikkelingen van bepaalde gebieden.

Op basis hiervan heeft het universitaire consortium, belast met het uitwerken van het instrument, de verschillende gewestelijke en gemeentelijke indelingen geanalyseerd. Een eerste indeling werd ter advies voorgelegd aan de gemeentelijke en gewestelijke instanties en aan enkele actoren op het terrein.

Het resultaat is een compromis tussen de ruimtelijke realiteit en de voormelde beperkingen (bijvoorbeeld rekening houden met de statistische sectoren). 145 wijken werden zo afgebakend: 118 woonwijken (waar 99,7% van de bevolking woont), 6 industriegebieden en stations, 18 groene zones en 3 begraafplaatsen. De drie laatste soorten wijken werden samengesteld rekening houdend met meerdere elementen: ze vormen een volledige statistische sector, bevinden zich op de kruising van meerdere wijken, kennen momenteel geen ontwikkeling en hebben geen banden met een andere wijk in de buurt. Aangezien het doel van de Monitoring is om een realistisch beeld te hebben van het gewestelijke grondgebied, zijn enkele van deze wijken (bijna een derde) transgemeentelijk, d.w.z. dat ze delen van het grondgebied bestrijken die behoren tot twee, drie of zelfs vier gemeenten.

Het instrument wordt beheerd door het BISA (<https://monitoringdesquartiers.brussels>) en bestaat al meer dan tien jaar. Het wordt vooral gebruikt als informatiebron door onderzoekers, comités en observatoria. Maar we kunnen nog niet zeggen dat de vastgestelde wijken volledig zijn opgenomen in het gemeentelijk beleid of de indelingen van het overheidsbeleid in overeenstemming zijn met de

wijkcontracten: elke autoriteit of instelling werkt nog altijd liever met haar eigen indelingen of benamingen. Dit belet een meer transversaal beleid voor de bevolking en de verankering van de wijken in de gedachten en de coproductie van de sociale actoren.

3. De wijk van onderuit bekeken

De wijk is relevant voor de Brusselaar. De 118 bewoonde wijken zijn in de eerste plaats een **woongebied**. In een woonwijk is het oogpunt van de bewoners doorslaggevend. Die bewoners hebben bepaalde buurtdiensten en -winkels nodig. De basis- en buurtdiensten die in elke wijk van de stad aanwezig kunnen zijn, moeten nauwkeuriger worden bepaald, vooral als we naar een stad op 10 of 15 minuten willen evolueren. Maar een stedelijk grondgebied bestaat niet enkel uit bewoners. Op elke plaats zijn er **gebruikers**.

Door de verschillende aan de woonfuncties toegevoegde lagen wordt elke wijk op een specifieke manier in het ruimere stedelijke weefsel geïntegreerd, waar gebruikers een steeds belangrijkere plaats krijgen. Zo zijn er andere nabijheidsfuncties, gericht op aangrenzende wijken in de interwijkcentra. Of er zijn specifieke niches in de wijk die een bepaald doelpubliek aantrekken. Of die toegevoegde functies hebben een gemeentelijk of zelfs gewestelijk belang en worden een gewestelijke stedelijke ontwikkelingspool. Tot slot zijn bepaalde 'wijken' in feite 'stadscentra' met gewestelijke, grootstedelijke of zelfs internationale functies. Al deze schalen van de stedelijke functionaliteit bevinden zich, in de laatste analyse, in een 'wijk', voor zover er bewoners zijn en een zeker buurtleven. Maar het is duidelijk dat de levenservaring in deze verschillende soorten wijken – woonwijk of stadscentrum – volledig verschillend is. De ervaringen van de mensen van een wijk, zowel bewoners als gebruikers, de connotaties die ze aan die plaatsen geven en de gebruiken die ze ermee associëren, hun dromen, verhalen en verwachtingen, hun troeven, zijn onvoldoende in de analyse opgenomen. **De wijken moeten nog op basis van hun complexiteit en multifunctionaliteit worden ingedeeld.** Een dergelijke classificatie zou de wijken indelen op basis van het relatieve gewicht van de bewoners en de gebruikers tussen een wijk met overwegend woonfunctie en een wijk met overwegend stadscentrum en met een wijk ertussenin die een bepaald gewicht aan bewoners heeft maar ook functies gericht op andere wijken of bezoekers.

Het is zo dat de monitoring en de analyse van de wijken zich vooral baseert op de sociale samenstelling van de bewoners alleen. Een monitoring van de andere sociale praktijken op bepaalde plaatsen ontbreekt nog. Daar waar specifieke onderzoeken een nauwkeuriger beeld geven van de complexiteit van de verschillende functielagen (zie de onderzoeken van het observatorium BSI-BCO van het stadscentrum bijvoorbeeld²), zien we soms de moeilijkheid om deze verschillende soorten gebruik van de stad te combineren en 'samen stad te maken'. **Het zou dus goed zijn om de bestaande Monitoring aan te vullen met een follow-up van de andere functies in de wijk.**

Sinds 1995 werden meer dan een honderdtal **wijkcontracten** aangegaan; nieuwe wijkcontracten worden om de twee jaar goedgekeurd. Dit systeem heeft geïnnoveerd en blijft transversaliteit creëren in de actie op het niveau van de gekozen grondgebieden (doorgaans tussen 2000 en 6000 bewoners). De programma's van elk ervan moeten op korte termijn worden uitgevoerd (maximaal zes jaar voor alle uitgaven), volgens de types uitgaven die investeringen of beheer combineren, in brede domeinen (grond, bouw of renovatie van gebouwen voor meerdere gebruiken, openbare ruimten, verfraaiingsmaatregelen, beheer van buurtvoorzieningen, evenementen of feesten, enz.). De acties beschikken over een budget dat is verhoogd door het gewest en de gemeente en, al naargelang het geval, Europa of andere actoren.

De centrale doelstelling is om zowel het levenskader als het maatschappelijke leven van de beoogde wijk te 'revitaliseren'. De subdoelstellingen worden dan ook op basis daarvan georganiseerd. De uitwerking van het programma maakt meestal het voorwerp uit van een belangrijk initiatief dat ernaar streeft de bewoners te laten deelnemen en ze te betrekken bij de uitvoering. De bewoners hebben eveneens veel invloed op het verloop van het programma.

Op initiatief van Leefmilieu Brussel zijn sinds tien jaar een zeventigtal wijken **duurzame wijken** geworden (https://leefmilieu.brussels/themas/duurzame-stad/mijn-wijk/participatieve-duurzame-wijken/kaart-van-de-duurzame-wijken?view_pro=1). De projectoproep Participatieve Duurzame Wijken heeft milieu-, sociale en economische doelstellingen, met nadruk op de collectieve dimensie van de acties op schaal van de wijk maar ook op schaal van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De projectoproep

² <http://bco.bsi-brussels.be>

'Participatieve duurzame wijken' had de volgende doelstellingen:

- Het ontstaan van duurzame wijken in het kader van bestaande wijken in Brussel bevorderen.
- Duurzame collectieve burgerinitiatieven op schaal van de wijken ondersteunen, begeleiden en valoriseren.
- Burgers, organisaties en de overheid (administraties en politieke autoriteiten) toelaten samen te werken aan gemeenschappelijke perspectieven op schaal van een wijk en de stad laten evolueren naar een duurzame samenleving.
- Het handelingsvermogen van personen versterken, door hen de kans te geven te participeren in de besluitvorming over de stad.
- Meewerken aan verankerde en blijvende gedragsveranderingen maar ook plaats laten voor innovatie (lokale antwoorden op milieu-uitdagingen).

De begeleiding gebeurde via coaches maar ook via ontmoetingen, opleidingen, de steun van deskundigen en ter beschikking gestelde instrumenten en communicatiekanalen. Die begeleiding ondersteunt de motivatie van groepen actoren die zich inzetten voor een duurzaam wijkproject. Hun vermogen om samen verbindende projecten uit te voeren, wordt versterkt met als einddoel dat deze groepen zelfstandig worden zodat de dynamiek en de projecten blijven bestaan.

In plaats van op het hele grondgebied van de wijk te werken met de hele bevolking, gaat het hier om projecten die door enkele bewoners of organisaties worden gedragen. Opnieuw zien we dat het grondgebied van de wijk en de perimeter afhangen van het project en de operator in plaats van een gemeenschappelijke visie. Bijgevolg dragen deze projecten niet altijd bij aan een transparante territoriale ontwikkeling waar men ook tracht de niet-deelnemers te informeren of te laten participeren vanuit een transversale ontwikkelingsvisie. Precies daar bevinden zich de tekortkomingen: meerdere activiteiten van verschillende actoren en interventies van autoriteiten en administraties integreren in een duurzame ontwikkelingsvisie van de wijk waarin iedere bewoner, als hij er al niet mee instemt, zich op zijn minst kan positioneren in een maatschappelijk project.

De lezing van de wijk bevat zo een sociale analyse, een kennis van het terrein voor de bewoners en een sociaaleconomische analyse van de bevolking. Dit leidt tot de zeer uitgesproken sociale geografie van het BHG. Het gaat hier om menselijke activiteiten, sociale praktijken, sociaaleconomische structuren. Maar er is ook de ruimtelijke analyse, het levenskader, de meer duurzame en structurerende infrastructuur, hetgeen 'bewoond' is.

De ruimtelijke analyse van een wijk kan gebeuren met de door Kevin Lynch gedefinieerde structurerende elementen³. Behalve het centrum, met een plein, zijn er assen, grenzen, zones en iconische oriëntatiepunten. Deze structuur is vaak het resultaat van de geschiedenis van opeenvolgende accumulatieregimes die de ontwikkeling van de stad hebben gekenmerkt: het historische centrum (met zijn middeleeuwse structuur), de uitbreiding door de industriële revolutie met de randindustrieën in het centrum en de werkwijken of de eerste wijken van de burgerij in voorsteden, en daarna de moderne uitbreiding van de stad in een nieuwe, vooral residentiële, rand in het interbellum en na de Tweede Wereldoorlog. Dit alles kenmerkt de materiële structuur van de wijk die ook een typologie van de woonomgeving heeft.

Deze ruimtelijke analyse wordt aangevuld met gegevens over bevolking, arbeidsmarkt, inkomen, huisvesting, bebouwing en voorzieningen, mobiliteit, milieu, gezondheid, onderwijs/kinderopvang en participatie.

Zoals hierboven reeds vermeld, geeft deze manier van organiseren en territorialiseren een te statisch beeld van de wijk. De interacties en de onderlinge afhankelijkheden met andere actoren en grondgebieden zijn niet zichtbaar. Om van deze schaal van het grondgebied dus een stadsproject te maken, moet de diagnose nog grondiger worden gesteld. Dit is een gezamenlijke opdracht voor het BHG, de betrokken gemeenten, de administraties en de burgermaatschappij. In die zin is er in Brussel nog geen wijkbeleid.

4. De wijk als basiseenheid van een territoriaal beleid: het GPDO.

De wijk op basis van gegevens en de wijk van de bewoners bestaat. De 'wijkcontracten' hebben gezorgd voor een onderling afgestemde inrichting. Maar de wijk, als schaal van de stedelijke en territoriale ontwikkeling, moet nog worden gemaakt. Hoewel in veel documenten op gewestelijk niveau, net als in heel wat meerderheidsakkoorden in de gemeenten, een wijkbeleid wordt aanbevolen, is in geen enkel

³ Lynch, K. (1960): The image of the city, Boston: MITPress; https://en.wikipedia.org/wiki/The_Image_of_the_City

van die documenten een duidelijke visie te vinden. Dit is volgens ons een grote tekortkoming in het bestuur en in de praktijk.

Om een visie te ontwikkelen over de 'projecten voor de duurzame ontwikkeling van wijken' of 'wijkschema's' moeten enkele analyse-elementen worden besproken. In de eerste plaats moeten de bestaande gegevens worden benut en uitgewerkt met de actoren op het terrein om te komen tot een gedeelde visie over een gezamenlijke ontwikkeling.

a. Een hiërarchie opstellen van de wijken van lokaal tot grootstedelijk

De 118 bewoonde wijken lijken niet allemaal op elkaar. Het zou goed zijn om ze op basis van het GPDO en het gewestelijk beleid in te delen in drie categorieën.

-**de woonwijk:** waar de woonfunctie overheerst en alle andere functies ondergeschikt zijn;

-**de lokale centrale wijk:** waar de woonfunctie wordt gecombineerd met enkele andere productie-, diensten- of handelsfuncties, maar met een redelijk lokale uitstraling. Deze wijken worden in het GPDO interwijkcentra genoemd;

-**de gewestelijke of grootstedelijke wijk:** waar de woon- en lokale functies worden overgedetermineerd door functies op grotere schaal.

Deze typologie neemt plaats in de bekende sociaalgeografische structuur van het Stadsgewest en produceert aldus nabije 'levensbekkens' tussen woonwijken, met hun lokale centrum dichtbij en hun stadscentrum dichtbij. Het is op dat niveau dat de gemeentelijke realiteiten zich vormen.

Een visie bedenken en ontwikkelen is in eerste instantie gericht op de tweede categorie. De eerste categorie heeft een eenvoudig en generiek instrument nodig, gericht op meer coproductie en participatie van de bewoners in een structuur met de gemeente en haar administraties. De derde categorie is afhankelijk van de grootste projecten en de bevoegdheden van meerdere hogere autoriteiten. De uitdaging hier is om vooral de belangen en behoeften van de bewoners te beschermen en ze een plaats te geven. Het eerste te ontwikkelen instrument is dit begrip van ontwikkeling van multifunctionele stadswijk.

b. Naar een gedeelde lokale diagnose

Noch de wijkmonitoring noch de bewoners leveren voldoende kennis om er een project op te baseren. Een wetenschappelijke objectieve analyse moet worden gecombineerd met de aanwezige belangen en

inzichten in de wijk. De bedoeling is dat er een **methodologie** komt om **een nieuwe aanpak van de lokale uitdagingen van de gemeenten** te formuleren, vertrekkende van een inventaris van bestaande of ontbrekende middelen van de wijken en dat de behoeften worden geformuleerd door de bewoners, op basis van hun bekommernissen en dagelijkse problemen, waaronder uitzonderlijke problemen die tijdens de COVID-19-pandemie zijn verschenen. De ervaring van de lockdown heeft immers de grote kracht van de bestaande solidariteit aangetoond.

Een reeks instellingen, zoals Citydev, de OCMW's, Brussel Mobiliteit, Leefmilieu Brussel, burgergroeperingen en verenigingen ... moeten bij deze denkoefening en bij de uitvoering van de meest relevante voorstellen worden betrokken, gecoördineerd door de Gemeenten en hun diensten: type studies zouden worden uitgevoerd in onderwijsinstellingen in Stedenbouwkunde om de studenten in de betreffende wetenschappen bewust te maken en multidisciplinair te leren werken, in contact met het echte terrein. De bedoeling is om relevante aspiraties van de bewoners zelf om te zetten in concrete projecten die nuttig zijn voor de wijk.

Het voorstel streeft naar een **nieuw bestuur** van onze wijken op gemeentelijke en, in bepaalde gevallen, intergemeentelijke schaal, in de vorm van een nieuwe te implementeren ruimere en gedecentraliseerde democratie. Het is belangrijk dat alle betrokkenen recht van spreken hebben. Dit plan kan een grote impact hebben op hun leven (of hun organisatie, hun handelszaak ...) en dus is het hun democratische recht om hun mening te geven over de kwestie. Het is mogelijk en belangrijk dat de planning gepaard gaat met het zo grootst mogelijke participatieproces. Een dergelijke participatie kan de plannen enkel verbeteren. De lokale inwoners, de gebruikers en de organisaties van de burgermaatschappij zijn, uit ervaring, deskundigen in hun wijk; zij weten hoe de straten en pleinen werken, hoe het openbaar vervoer werkt, wat er in de wijk ontbreekt. En ze kennen hun gedragingen en hun behoeften. De expertise van deskundigen – hoe belangrijk ook – kan deze uit ervaring verworven kennis van de wijk niet vervangen.

Het is wel zo dat dit type participatieproces, met zijn discussiepunten, een bepaald profiel van mensen aantrekt. Mensen die geen zin (meer) hebben om elkaar te vinden omdat ze zich daar niet toe in staat voelen of omdat ze het te vaak op andere momenten doen, komen daar niet naartoe. Om een brede cocreatie **mogelijk** te maken, moeten we steunen op een samenwerking met de actoren van de wijk (verenigingen, contactpersonen, godsdiensten ...) om zoveel mogelijk heel de bevolking te bereiken.

Niettemin mogen we niet in de val van de proportionele representativiteit vallen. We moeten de burgers de kans en het recht geven om aan het proces deel te nemen maar ook om er afstand van te

nemen: participatie van de lokale bevolking mag geen verplichting zijn om recht te hebben op de investeringen of openbare diensten. De nieuwe bestuursvorm wil representatief zijn, maar het gaat dan wel om een representativiteit van standpunten. Het zijn de standpunten die in het proces aanwezig moeten zijn, niet bepaalde profielen van mensen.

Ook al is een dergelijke open participatie het basisprincipe van dit nieuwe bestuur van de wijken, kunnen delegatievormen eraan worden toegevoegd om het beheer van het proces op sleutelmomenten te vergemakkelijken, zoals om bepaalde analyses of ideeën in kleine werkgroepen verder uit te diepen, maar steeds met een mandaat en een agenda die collectief worden bepaald.

Dit alles vereist een proces: tijd, fasering, begeleiding/opleiding, actieve leiding, slotmoment.

Deze nieuwe schaal voor de inrichting van het grondgebied biedt dus aan elkeen een nieuwe verhouding tot de anderen, een integratie in deze stedelijkheid, onder andere, door de bewustwording van een ware solidariteit onder burgers evenals door de responsabilisering van de burgers in de manier waarop ze hun wijk, als territorium voor hun dagelijkse leven, uitdenken en opbouwen.

Een gedeelde diagnose bestaat uit verschillende delen:

- Een deskundige objectieve analyse: een transversale synthese op basis van bovenvermelde bronnen;
- Een analyse van de lokale actoren en sociale praktijken: de burgermaatschappij bestaande uit de economie en bedrijven, het gevestigde verenigingsleven, menskracht in de bevolking, het bestaande 'gemeenschappelijke', lokale 'aanvoerders';
- Een analyse van de supralokale actoren en diensten in de wijk en hun gebruikers;
- De openbare diensten: aanwezig in de wijken, politieke partijen, mandatarissen, administraties, enz.;
- De uitdagingen inzake basisbehoeften en ook inzake vereiste transitie: klimaat, voeding, huisvesting, mobiliteit, onderwijs, enz.

Een dergelijke diagnose moet worden voorgelegd voor overleg met de ervaringen a) van de politiek en administratie en b) het verenigingsleven en de bevolking. Dit alles vereist een proces: tijd, fasering, begeleiding/opleiding, actieve leiding, slotmoment.

Als een maximaal gedragen consensus kan worden bereikt, kan dit leiden tot een beleid, tot een project voor de duurzame ontwikkeling van de wijk voor een periode van vier tot vijf jaar. De autoriteiten, de privésector en (een deel van) de bevolking kan zich dan achter een gemeenschappelijk project scharen dat samen en met nieuwe coproductie-instrumenten wordt uitgevoerd: een wijkraad, een participatief budget, georganiseerd vrijwilligerswerk, sociale cohesie, enz.

Deze benadering van het wijkproject overstijgt de 'participatievormen' die neerkomen op "raadplegingen" en "gesubsidieerde offerteoproepen", waar de macht alleen in handen blijft van de verkozenen en vooral de uitvoerende macht en de administraties. Ze stelt een vorm van lokaal sociaal contract voor, gebaseerd op een transparante diagnose en doelstellingen, en een gezamenlijke uitvoering. Dit sociaal contract zou vooral moeten focussen op de ontwikkeling van lokale en circulaire middelen. Hier worden de begrippen "essentiële economie" en "stad op 15 minuten" belangrijk. Het wijkproject moet inzetten op de kwalitatieve reproductie van het dagelijkse leven en de basisbehoeften. Een inventaris opmaken van de buurtdiensten en -winkels, korte circuits uitdenken, wat we nodig hebben op wandelafstand, de leefomgeving voor kinderen en jongeren, enz.

5. De wijk, sleutelement voor de heropstart na COVID

De GOC-Prospect heeft een advies opgesteld over de diagnose en de te nemen maatregelen om uit de COVID-crisis te raken. Een aantal van deze suggesties moet worden vertaald in een tenuitvoerlegging van een wijkbeleid. Het advies van de GOC luidt (vrij vertaald) als volgt: "De schaal van de wijken (volgens de Wijkmonitoring 118 bewoonde) is die van de 'nabijheidsstad': we vinden gegevens in de diagnose, maar slechts partiële (de onthaalkwaliteit en -capaciteit van de sociale en sportieve voorzieningen ontbreekt bijvoorbeeld). Er is wel een kaart over het tekort aan openbare groene ruimten, maar het zou goed zijn om er andere te hebben over de kwaliteit van de openbare ruimten, aanplantingen langs de weg, enz.⁴ Er zou ook een werk moeten komen over de capaciteiten van private territoria om mee te werken aan de verbetering: demineralisatie van de bodem, compacte gronden in de tuinen doorlaatbaar maken, private groene ruimten inheems maken en biodiversificatie ervan

⁴ De meeste grote kaarten van het GPDO nemen de indeling van de Monitoring over, maar destijds had het advies van de GOC de facto enkel betrekking op de teksten en maar zeer weinig op de begeleidende plannen.

vergroten, voedselproductie per perceel en recycling van de organische stoffen door lokale compostering (...). Met een inventaris van de lokale initiatieven (verenigingen, coöperatieven ...) kan de overvloed maar soms ook het gebrek aan collectieve steun worden geïdentificeerd".

Door de COVID-crisis zijn de tekortkomingen in de werking van de maatschappij duidelijker geworden. Sommige kunnen in een wijkbeleid worden opgelost:

a. Het gezondheidsbeleid⁵.

Om met de huidige en toekomstige gezondheidsrisico's te leven, moeten we de gezondheidszorgsector versterken en dit onder andere in de preventie en de eerstelijnszorg. Hiervoor zou deze eerste lijn beter geïntegreerd moeten zijn in de wijk, met gezondheidsdiensten in de buurt, met artsen, verpleegkundigen, apothekers, therapeuten, enz. Maar ook door sociale basisdiensten te integreren evenals contacten te leggen met het lokale verenigingsleven. Deze diensten zouden niet enkel moeten worden betaald per verrichting, maar ook voor het preventie- en volksgezondheidsbeleid. Op de kruising zou er meer gespecialiseerde zorg moeten zijn, maar ook maatschappelijke actoren, ziekenfondsen die evolueren naar sociale bewegingen, enz.

b. De woonomgeving.

Een van de grote lessen van de lockdown is de sociale ongelijkheid in de kwaliteit van de woonomstandigheden, een gevolg van de huisvesting en de kwaliteit van de openbare ruimte en buurtvoorzieningen. Een prioritair wijkproject zou zijn om de kwaliteit van de woonomgeving aanzienlijk te verhogen door transversaal het huisvestings- en toegankelijkheidsbeleid te integreren alsook de inrichting van diensten en openbare ruimten. Een inclusieve wijk creëren die voor iedereen toegankelijk is door de woningmarkt te combineren met sociaal (OCMW) en openbaar beleid en met initiatieven die de gezelligheid en wederzijdse hulp in de buurten bevorderen.

⁵ Zie: https://vwgc.be/wp-content/uploads/2019/09/BELEIDSNOTA-GEZONDHEIDSZORG_JDM_17092019.pdf

c. Het sociaal weefsel.

De lockdown heeft er ook toe geleid dat meer mensen niet meer mee kunnen. De pandemie heeft de reeds kwetsbare groepen nog meer verzwakt. Baantjes, die van dag tot dag worden bijeengesprokkeld en niet altijd volkomen wettelijk zijn, door personen die sociaal gezien *borderline* waren, zijn sinds het begin van deze periode grotendeels verdwenen. Veel mensen hebben in deze economisch kwetsbare en onzekere context eenvoudigweg hun werk verloren. Maar de behoeften om te handelen in de wijken blijven en zijn zelfs groter geworden. De lokale autoriteiten kunnen zeer vaak niet de nodige mensen aanwerven om tegemoet te komen aan de overduidelijke behoeften op het gebied van nabijheid. Nochtans zijn er antwoorden. De wijk is ook een geschikte basis om sociale acties te lanceren, en meer bepaald acties om mensen die professioneel niet meer actief zijn weer aan het werk te zetten.

Zo zijn er in Frankrijk, na een lange testfase, meer en meer “territoires zéro chômeurs” (gebieden zonder werklozen). Gelet op deze toenemende behoeften en de noodzaak om aan diegenen die afhaken ook een perspectief te bieden, kunnen op korte termijn systemen worden gelanceerd, gebruikmakend van de lessen van systemen die al vroeger zijn ingevoerd: Bijzonder Tijdelijk Kader, Rosettaplan, enz.

d. De lokale economie.

De lockdown was een “lokale” ervaring die ons een beeld heeft gegeven van de 'essentiële' diensten van de wijk. Een inventaris ervan maken en de duurzaamheid ervan garanderen, kan een basis vormen voor een economisch ontwikkelingsplan voor de wijk en om de mogelijke ambities te meten voor een meer lokale economie.

Dit is het moment om het begrip **essentiële economie**, basiseconomie te benadrukken. Basiseconomie of essentiële economie is tegelijkertijd een specifiek segment van de economie en een middel om de economie te verbinden met het dagelijkse leven van de mensen. Als subsector van de economie focust de essentiële economie zich op de gewone goederen en diensten, maar die wel noodzakelijk zijn om te voldoen aan de dagelijkse behoeften. Ze zijn toegankelijk voor alle burgers, onafhankelijk van hun inkomen, en worden verdeeld via lokale ketens en netwerken. Het gaat hier bijvoorbeeld om openbare diensten, openbaar vervoer, retailbanken, voeding, zorg, onderwijs, huisvesting enz. Het gaat om goederen en diensten die niet of veel minder betrokken zijn bij de interstedelijke internationale concurrentie en die een gewaarborgd rendement op de territoriale investering bieden. De essentiële economie speelt dus

een cruciale rol in de veerkracht van steden, meer bepaald in crisissen zoals de financiële crisis van 2008, de recente gezondheidscrisis door COVID-19 evenals de latente klimaatcrisis. Zowel qua berekeningen op basis van het Bruto Binnenlands Product als qua gewestelijke werkgelegenheid is de essentiële economie goed voor 30 tot 40 % van de Brusselse gewestelijke economie. Bovendien leveren bepaalde van die subsectoren een groot deel van de laaggeschoolde banen, bijvoorbeeld in de bouwsector die niet enkel woningen bouwt en renoveert, maar ook onze scholen, kantoren, cultuurhuizen, gemeenschapszalen, rioleringen, straten, enz. In een postindustriële stad als Brussel bestaat de neiging om zich vooral te concentreren op de consumptie van deze essentiële goederen en diensten. Toch is er nog altijd een significante aanwezigheid van industriebedrijven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, zoals in de bouw- en voedingsmiddelensectoren, en de Commissie vindt in de recente planningsinstrumenten zoals het Industrieplan en het Gewestelijk programma voor circulaire economie (GPCE) de politieke intentie terug om deze industrie sectoren volop te steunen.

De vraag die we ons in dit document stellen, is welke rol de wijk kan spelen in de consumptie en productie van de essentiële economie. Wat dit betreft, stellen we vast dat de voornoemde economische beleidsplannen de nadruk leggen op enerzijds de steun aan (vaak grotere) bedrijven en anderzijds de bewustmaking van de Brusselse burgers. Deze plannen vertrekken vaak van een passieve houding van de burger en negeren te vaak de mogelijke rol van kleine en middelgrote ondernemingen (kmo's). Niettemin kan een gewest als Brussel-Hoofdstad ook de actieve krachten van zijn burgers en de kleinere, niet-commerciële of minder commerciële, actoren uitnodigen en mobiliseren om de essentiële diensten te garanderen. Zo stellen we via openbare onderzoeken vast dat de Brusselaars betrokken willen zijn bij de sociaalecologische transitie van de economie en de Brusselse inrichting. Bovendien blijkt uit de praktijk dat er tal van kleine en grote initiatieven bestaan van burgers, verenigingen zonder winstbejag en kmo's die bijdragen aan de levering van essentiële diensten, zowel wat consumptie als productie betreft. Onderzoeken – bijvoorbeeld in de voedingssector – tonen aan dat die initiatieven gunstig zijn voor de sociale cohesie, wat een van de prioritaire beleidsdoelstellingen is geweest van alle legislaturen sinds de oprichting van het Gewest in 1989. Deze initiatieven zijn vaak het resultaat van coproducties met verschillende groepen van burgers, private en publieke partners.

Onderzoek op het gebied van huisvesting, bijvoorbeeld over de Community Land Trust (CLT), toont op overtuigende wijze aan dat een lokale overheidsdienst als coproductiepartner de kansen

op succes en de schaal van de CLT-projecten aanzienlijk verhoogt. We zien ook het gebruik van innovatieve financieringsvormen zoals crowdfunding en alle soorten cofinancieringen evenals experimenten met alternatieve financiële logica, zoals het gebruik van de Brusselse lokale munt. De Commissie beveelt dus de volledige inzet van die actieve krachten in de stad aan, hun structurele integratie en hun steun in haar beleid en planning. Dit betekent dat de kaart van die initiatieven op schaal van de wijk moet worden opgesteld, ze in de bestaande planningsinstrumenten moeten worden opgenomen, en dat de juridische obstakels die deze initiatieven vaak beteugelen of nagenoeg onmogelijk maken, moeten worden geïdentificeerd en verwijderd.

Het coöperatieve model in de huisvesting trekt ook de aandacht. Verschillende actoren willen de dynamiek voortzetten die heeft geleid tot het ontstaan van de sociale woningcoöperaties en experimenteren daarom met coöperatieve modellen die steunen op het collectieve eigendom van het volledige vastgoed en de grond, en waarvan de coöperant aandelen bezit naar rato van de voordelen die hij toegekend krijgt (woning, voorzieningen, enz.). In het buitenland roept het model van Zürich veel interesse op (een kwart van de woningen is met coöperatief statuut).

Het is in deze geest dat we enkele reeds gemaakte suggesties weer opnemen in ons advies (http://www.crd-goc.be/wp/wp-content/uploads/20077_1995AD.pdf):

- De nabijheidseconomie heropstarten door contracten aan te gaan om synergiën tussen handelszaken (internet) te bevorderen, door de koopkracht en de toegankelijkheid van de armen (alternatieve munten) te stimuleren en door de markteconomie en de sociale diensten te integreren.
- Samenwerken met gemeenschapswerkers op het terrein, zowel van verenigingen als de overheid, om al diegenen tegemoet te gaan die productie-initiatieven van de essentiële economie zouden kunnen ontwikkelen, om ze te stimuleren, banden en synergiën tussen hen te creëren en ze te begeleiden.
- Locaties ter beschikking stellen die geschikt zijn voor ontmoetingen tussen mensen en groepen die initiatieven willen lanceren maar ook om experimenten in onder te brengen. Die locaties kunnen gebaseerd zijn op de ervaring van bedrijfscentra maar zouden zich ook moeten

openstellen voor initiatieven van verenigingen, de sociale en solidaire economie en feitelijke verenigingen.

- Een nieuwe generatie van handelskerncontracten ontwikkelen, gebaseerd op het Waalse voorbeeld van de “Association du management du centre-ville” (AMCV) inzake operationeel ontwerp.
- Ze groeperen, wanneer mogelijk, met andere transversale systemen van het type 'Wijkcontracten'.
- 'Wijkcoöperatieven' invoeren en ze in elke wijk een meerjarig fonds toekennen van 100.000 euro (zoals voorgesteld tijdens de campagne voor de gewestverkiezingen).
- Naar het voorbeeld van Amsterdam Smart Work Centers oprichten zodat werkenden zich minder moeten verplaatsen en die het grondgebied voorzien van een multimodaal aanbod in combinatie met diverse voorzieningen (kinderdagverblijf, pakketkast, vergaderzaal, enz.).

e. Lokale gezelligheid:

Een nabijheidsbeleid moet zich richten op het creëren van een intergenerationele sociale band. Op dat niveau heeft de lockdown twee bekende tekortkomingen aan het licht gebracht: de noodzaak om de woonzorgcentra kleiner te maken en ze meer te integreren in het buurtleven, en een stad en een publieke ruimte moeten meer op maat van de kinderen zijn. Beide aspecten moeten deel uitmaken van een sociaal beleid op maat van de wijk door de diensten meer per generatie te integreren en door de professionele en commerciële diensten open te stellen voor vrijwilligerswerk en verenigingen.

Ook moeten de educatieve, culturele en kunstinstellingen een opening maken voor hun lokale missies in het kader van het wijkproject, zonder daarom hun bredere missies te veranderen.

f. De noodzakelijke transitities

De COVID-crisis heeft de ecosystemische crisis versterkt en de noodzaak om de klimaat- en energiecrisis alsook de crisis van de schaarste aan natuurlijke hulpbronnen te bestrijden nog urgenter gemaakt. Een wijkproject zou dus contracten en financieringen moeten aantrekken voor isolatieacties, energieproductie, vergroening, stadslandbouw, enz.

g. Lokaal bestuur

Het is duidelijk dat de wijkdynamiek niet enkel steunt op de autoriteiten, openbare diensten of privésector. Ze moet worden gedragen en zelfs worden bepaald door de wil van burgers en het verenigingsleven om hun verantwoordelijkheden te nemen. Opdat deze wil niet zou vervliegen in 'bottom-up'-initiatieven die marginaal en niet duurzaam zijn, moeten die initiatieven onderling verbonden zijn en geïntegreerd worden in een echte structurerende coproductie. Burgerenergie opnemen in een onderhandeld project met politieke wil; diagnose en planning moeten hand in hand gaan met steun aan de essentiële economie, in een interactie waar de ene de andere beïnvloedt en versterkt. Zo kan een echte machtsdeling worden ervaren en een bredere representatieve democratie worden ingevoerd.

h. De wijk als maatschappelijke uitdaging

Een wijkbeleid ter discussie stellen, is op zoek gaan naar de “nulwaarde” voor een revitalisering van de democratie en van een harmonieuze samenleving. Het is op dit niveau dat de privéruimte en het privéleven onmiddellijk een verbinding maken met een collectieve en openbare ruimte. En, in de situatie van de multiculturele en diverse stad, is deze band, in de meeste gevallen, een band met de Andere. Dat is de uitdaging van de stedelijkheid, van een harmonieuze samenleving die het verschil respecteert, van een vorm van postcommunautaire en postnationale stedelijke maatschappij.

Het is duidelijk dat men de macht moet durven te nemen op het niveau van de basisschaal, het nabijheidsecosysteem, het levensbekken. Het is in de eerste plaats op dat niveau dat de territorialisering van de uitdagingen van onze planeet moet en kan plaatshebben. Deze projecten kiezen ervoor om het emanciperende project te vertellen, een discours dat zijn actieve sociale onderwerp doet ontstaan en produceert. Geen essentialisme, waarin bepaalde sociale posities of bepaalde specifieke organisaties of bepaalde strekkingen, door hun objectieve positie, beter de emancipatie of de bevrijding zouden kunnen steunen. Dit debat is ook dat van de XXIe eeuw en laat de XXe eeuw ver achter zich als interessant maar mislukt experiment. Het volk, de mensheid die een betere wereld moet dragen, moet nog worden 'gebouwd'. Stedelijkheid zou weleens dit nieuwe historische onderwerp kunnen zijn. In deze reconstructie worden alle ideologieën en de organisatie ervan geconfronteerd met de historische balans van hun verleden. En in dit werk om een balans op te maken, kan het kritisch denken niet worden onderworpen aan de

organisatorische of historische loyaliteiten. Een andere wereld is nodig. Een andere wereld is ook mogelijk. Maar dan moet een politiek project worden uitgewerkt dat in overeenstemming is met het nieuwe wereldsysteem.

En zoals we hebben vermeld, is het op dit niveau dat het basisecosysteem moet worden bepaald, dat de mobiliteits- en sociale geografische structuren de ruimte structureren. Het is op dit niveau dat het stedelijke metabolisme moet veranderen: meer circulaire economie, meer sociale gelijkheid, meer stedelijke, kosmopolitische en interculturele cultuur. En daarna: meer participatieve democratie en meer faciliterend beleid. Om daar te komen, moet het politieke veld worden herzien. De emancipatie zal moeten steunen op een pan-Europees programma met grootstedelijke lokale delen. De stedelijke revolutie dus. Dit werk staat ons te wachten. Het vergt een mentale omslag. Een stad is geen land ... ze is een hele wereld⁶!

Het Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling (GPDO) definieert het multipolaire Brusselse stadsproject op vier schalen. We willen met dit document de aandacht vestigen op de basisschaal, die van de wijk, en haar alle gewicht toekennen die ze verdient zowel voor de territoriale ontwikkeling maar ook voor het streven naar de instemming en de participatie van de bevolking die volgens ons in de nabijheid het meest toegankelijk is. Het is dit debat dat we willen openen, uitgaande van enkele basisvaststellingen die we in dit document hebben ontwikkeld.

1. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft al een goede en lange balans wat beleid en wijkwerking betreft, zowel van de autoriteiten met de Wijkcontracten en de Wijkmonitoring als van de burgermaatschappij via het werk van meerdere Wijkcomités.
2. Jammer genoeg zijn deze instrumenten nog niet door alle gemeenten, administraties, publieke en private operatoren geïntegreerd in het gelokaliseerde territoriale werk. Een echt wijkbeleid vereist meer gecoördineerd werk in dezelfde ruimten. We dringen erop aan dat in elk project of plan wordt verwezen naar de perimeters en de gegevens van de Wijkmonitoring.

⁶ E. Corijn (2019): *Een stad is geen land. Pleidooi voor de stedelijke revolutie*, Brussel: VUBPRESS

3. Het Monitoringinstrument moet worden geperfectioneerd: er moeten nog meer kwalitatieve gegevens en analyses over de sociale en culturele activiteiten en praktijken in worden opgenomen en er moet een typologie in drie categorieën aan worden toegevoegd, namelijk residentieel, lokaal centrum, gewestelijk of grootstedelijk centrum.
4. Een algemene benadering en methodologie voor een coproductief duurzaam ontwikkelingsplan van de wijk kan voor elke wijk worden geïmplementeerd, los van het feit of ze al dan niet deel uitmaken van in bepaalde beleidslijnen vastgestelde criteria. We moeten er bij de gemeenten op aandringen dat ze een dergelijk beleid ontwikkelen en ze voor de grensoverschrijdende wijken samenwerken met de grensgemeenten.
5. Bijzondere aandacht moet gaan naar de tweede wijkcategorie, dus wijken die de woonfunctie combineren met buurtdiensten. Het is op dit niveau dat er moet worden nagedacht over de 'stad op 15 minuten' en de 'essentiële economie'. De relance na COVID is de gelegenheid om te investeren in een lokaler gezondheidsbeleid dat meer gericht is op preventie, in een platform van lokale basisdiensten en -winkels waar de markt, de gemeenten en de openbare diensten samenwerken en in de activering van de bevolking in een collaboratiever en coproductiever model.
6. Om een dergelijk beleid te implementeren, zou het goed zijn om op gewestelijk niveau een rondetafelconferentie te organiseren met de gemeentelijke overheden, de verenigingen van de wijken en de administraties.